

ŠV. TOMAS AKVINIETIS

TEOLOGIJOS SUMA

PIRMOJI DALIS
79 KLAUSIMAS APIE MĄSTYMO GALIAS
Į TRYLIKA ARTIKULŲ SUSKIRSTYTAS
I–IV ARTIKULAI

Summa Theologiae
First Part,
Question 79 On Intellectual Powers
Articles I–IV

Toliau tiriamos mąstymo galios. Apie jas klausiama trylikos dalykų:

Pirmas: ar mąstymas yra sielos galia, ar jos esmė.

Antras: jeigu jis yra galia, tai ar pasyvi galia.

Trečias: jeigu jis yra pasyvi galia, tai ar reikia teigti esant kokį nors aktyvųjį mąstymą.

Ketvirtas: ar jis yra kas nors sieloje esantis.

Penktas: ar aktyvusis mąstymas yra visiems vienas.

Šeštas: ar atmintis yra mąstyme.

Septintas: ar ji yra kita negu mąstymas galia.

Aštuntas: ar protas yra kita negu mąstymas galia.

Devintas: ar aukštesnysis protas ir žemesnysis protas yra skirtingos galios.

Dešimtas: ar išmintis yra kita negu mąstymas galia.

Vienuoliktas: ar teorinis ir praktinis mąstymas yra skirtingos galios.

Dvyliktas: ar sinderezė yra tam tikra sielos mąstančios dalies galia.

Tryliktas: ar sąžinė yra tam tikra sielos mąstančios dalies galia.

RAKTAŽODŽIAI: mąstymas, galia, pasyvusis mąstymas, aktyvusis mąstymas, siela.

KEY WORDS: intellect, potency, passive intellect, active intellect, soul.

PIRMAS ARTIKULAS

Ar MAŠTYMAS yra tam tikra sielos galia

Į PIRMAJĄ ATSAKOME ŠITAIP. Atrodo, kad maštymas yra ne kuri nors sielos galia, bet pati jos esmė.

1. Juk atrodo, kad maštymas yra tas pat, kas protinga siela (*mens*). Tačiau protingumas yra ne sielos galia, bet jos esmė, nes Augustinas traktato *Apie Trejybę* devintoje knygoje rašo, kad *protinga siela ir dvasia ne santyki reiškia, bet esmę rodo* (Augustinus 1841b: lib. IX, cap. 2). Vadinasi, maštymas yra pati sielos esmė.

2. BE TO, sielos galių skirtingos rūšys vienijasi ne kurioje nors vienoje galioje, o tik sielos esmėje. Ir kaip rašoma traktato *Apie sielą* antroje knygoje, siekiančioji ir maštančioji yra skirtingų rūšių sielos galios (Aristotelis 1990a: 351 (414a 31))¹, tačiau jos susivienija protingoje sieloje, nes Augustinas traktato *Apie Trejybę* dešimtoje knygoje maštymą ir valią teigia esant sieloje. Vadinasi, siela ir maštymas yra pati sielos esmė, o ne kuri nors jos galia.

3. BE TO, anot Grigaliaus *Dangaus žengimo* pamokslo, žmogus supranta drauge su angelais. O angelai vadinami protingomis sielomis (*dicuntur mentes*) ir maštančiomis esybėmis (*et intellectus*). Todėl žmogaus protinga siela ir maštymas yra ne kuri nors sielos galia, bet pati siela.

4. BE TO, kuriai nors esybei tinka būti maštančiajai dėl to, kad ji yra nemedžiaginė. O žmogaus siela yra nemedžiaginė savo esme. Todėl atrodo, kad siela savo esme yra maštanti esybė.

BET PRIEŠINGA yra tai, kad Filosofas traktato *Apie sielą* antroje knygoje maštymą teigia esant sielos galia (ten pat).

ATSAKAU, jog remiantis tuo, kas jau pasakyta, būtina teigti, kad maštymas yra tam tikra sielos galia, o ne pati jos esmė. Mat tik tada pati veikiančio daikto esmė yra tiesioginis jo veikimo pradas, kai pats veikimas yra jo esatis, nes galia su veikimu kaip su savo aktualybe siejasi taip, kaip esmė – su esatimi. Tačiau vien tik Dieve maštymas yra tapatus jo esačiai. Todėl vien tik Dievo maštymas yra jo esatis, o kituose maštyti gebančiuose kūriniuose maštymas yra tam tikra maštančiojo galia.

Todėl Į PIRMAJĄ reikia atsakyti, kad jutimas kartais suvokiamas kaip galia, o kartais kaip pati juntanti siela, nes juntanti siela vadinama jos svarbiausios galios, kuri yra jutimas, vardu. Panašiai ir maštanti siela kartais vadinama maštymo, kaip jos svarbiausios galios, vardu. Taip pirmoje traktato *Apie sielą* knygoje rašoma, kad maštymas yra tam tikra esamybė (ten pat: 338 [408b 18])². Kaip tik šia prasme Augustinas sako, kad protinga siela yra dvasia, arba esmė.

Į ANTRAJĄ atsakytina, kad siekiančioji ir maštančioji yra skirtingos pagal skirtingas jų objektų prigimtis sielos galių rūšys. Tačiau siekiančioji rūšis iš dalies vienijasi su maštančiaja ir iš dalies su juntančiaja, priklausomai nuo veikimo būdo per kūno organą arba be tokio organo, nes siekimas eina paskui suvokimą. Todėl Augustinas teigia valią esant protingoje sieloje, o Filosofas – prote.

Į TREČIAJĮ atsakytina, kad angeluose yra tik mąstymo ir juo besivadovaujančios valios galia. Todėl angelas vadinamas protinga siela arba mąstančia esybe, nes mąstymui priklauso visa angelo galia. Bet žmogaus siela turi daugybę kitų galių, tokių kaip juntančiosios ir maitinančiosios, todėl palyginimas nėra teisingas.

Į KETVIRTAJĮ atsakytina, jog sukurtos mąstančiosios esybės nemedžiagiškumas nėra jos mąstymas, tačiau dėl nemedžiagiškumo ji turi mąstymo galią. Todėl mąstymas yra ne sielos esamybė, o jos galia ir savybė.

ANTRAS ARTIKULAS

Ar MĄSTYMAS yra pasyvioji galia

Į ANTRAJĮ ATSAKOME ŠITAIP. Atrodo, kad mąstymas nėra pasyvioji galia.

1. Juk kiekvienas poveikį patiria savo medžiaga, o veikia savo pavidalo prigimtimi. Bet mąstymo galia kyla iš mąstančios esamybės nemedžiagiškumo. Todėl atrodo, kad mąstymas nėra pasyvi galia.

2. BE TO, kaip jau minėta (T. S. – I, kl. 75, a. 6), mąstymo galia yra neiri. O mąstymas, jeigu jis būtų pasyvus, būtų irus, kaip rašoma traktato *Apie sielą* trečioje knygoje (ten pat: 391 [430a 24])³. Todėl mąstymo galia nėra pasyvi.

3. BE TO, Augustinas traktato *Pažodinis Pradžios knygos aiškinimas* trečioje knygoje (Augustinus 1841a: lib. XII, 16. 33) ir Aristotelis traktato *Apie sielą* trečioje knygoje (Aristotelis 1990a: 391 [430a 24]) rašo, jog *tas, kas veikia, visuomet yra vertingesnis už tą, kuris yra veikiamas*. Tačiau visos maitinančiosios sielos dalies galios yra aktyvios, nors iš visų sielos galių jos yra žemiausios. Vadinasi, visos mąstymo galios, būdamos aukščiausios, yra dar aktyvesnės.

BET PRIEŠINGAI teigia Filosofas traktato *Apie sielą* trečioje knygoje: *suprasti – tai tam tikra prasme patirti* (ten pat: 390 [429b 24]).

ATSAKAU, jog apie poveikio patirtį kalbama trejopai: vienaip, tiksliausia prasme – būtent, kai iš daikto pašalinama tai, kas jam tinka iš prigimties arba dėl jam būdingo polinkio. Pavyzdžiui, kai iš vandens šildymu pašalinamas šaltis ir kai žmogus susargdinamas arba nuliūdinamas.

Antraip kalbama ne taip tiksliai: kas nors patiria poveikį dėl to, kad iš jo pašalinama tai, kas jam tinka arba netinka. Ir, šitaip kalbant, sakoma, kad patiria ne tik tas, kuris serga, bet ir tas, kuris gydomas; ne tik tas, kuris nuliūdinamas, bet ir tas, kuris pradžiuginamas; arba tas, kuris kaip nors paveikiamas arba išjudinamas.

Trečiaip kalbama bendriausia prasme (*communiter*): kas nors patiria poveikį vien dėl to, kad būdamas galimybėje kam nors, priima tai, ko atžvilgiu jis buvo galimybėje, ir nieko nepraranda. Šitaip kalbant galima sakyti, kad poveikį patiria kiekvienas, kuris iš galimybės pereina į aktualybę, net tuo atveju, kai yra tobulinamas. Ir šia prasme mąstyti mums reiškia patirti poveikį.

Tai tampa akivaizdu svarstant šitaip: jau minėta (T. S. – I, kl. 78, a.1), kad mąstymas mąsto visuotinę esatį. Todėl galima svarstyti, ar mąstymas yra aktualybėje,

ar galimybėje, stebint, kaip jis siejasi su visuotine esatimi. Mat yra toks mąstymas, kuris su visuotine esatimi siejasi kaip visuotinės esaties aktualybė, ir tai yra dieviškasis mąstymas, kuris yra Dievo esmė, kurioje, kaip šaltinyje ir galimybėje, visa esatis iš anksto egzistavo kaip pirmojoje savo priešastyje. Todėl dieviškasis mąstymas nėra galimybėje – jis yra gryna aktualybė (*actus purus*).

Tačiau joks sukurtas mąstymas negali būti aktualiai siejamas su visuotine esatimi, nes tokiu atveju tas mąstymas turėtų būti begalinė esatis. Todėl kiekvienas sukurtas mąstymas pačia savo esme nėra visų galimų mąstyti objektų aktualybė, bet su tais objektais siejamas kaip galimybė su aktualybe.

Tačiau galimybė su aktualybe siejasi dvejopai. Mat yra tam tikra galimybė, kurios tobulumas nuolatos pasireiškia per aktualybę, kaip jau minėjome kalbėdami apie dangaus kūnų medžiagą (T. S. – I, kl. 58, a. 1). Tačiau yra kitokia galimybė, kuri ne nuolatos yra aktualybėje, bet tam tikru metu iš galimybės pereina į aktualybę, kaip matyti atsirandančių ir išnykstančių daiktų atveju. Todėl angeliškasis mąstymas dėl savo artumo pirmajam mąstymui, kuris, kaip jau minėta, yra gryna aktualybė, visada yra aktualybėje jo mąstomų objektų atžvilgiu.

Tačiau žmogaus mąstymas, kuris mąstymo hierarchijoje yra žemiausias ir labiausia nutolęs nuo dieviškojo mąstymo tobulybės, yra galimybėje mąstymo objektų atžvilgiu, ir pradžioje yra tarsi šviri lentelė, kurioje dar nėra nieko aktualiai įrašyta, kaip teigia Filosofas traktato *Apie sielą* trečioje knygoje (Aristotelis 1990 a: 390 (429b 24)⁴. Tai matyti iš to, kad pradžioje esame tik galimai mąstantys, bet vėliau tampame aktualiai mąstantys. Todėl akivaizdu, kad mąstyti mums reikia patirti trečiuoju poveikio patirties būdu. Tad mąstymas yra pasyvi galia.

Todėl Į PIRMAJĮ reikia atsakyti, jog tas argumentas paremtas pirmajai medžiagai (*materia prima*) būdingu pirmuoju ir antruoju poveikio patirties būdu. Tačiau trečias poveikio patirties būdas būdingas kiekvienam, kuris egzistuoja galimybėje (*in potentia*), kad būtų atvestas į aktualybę (*in actum reducitur*).

Į ANTRAJĮ atsakytina, jog pasak kai kurių mąstytojų, pasyvusis intelektas yra jutiminis siekimas, kuriame telkiasi sielos aistros ir kuris pirmoje *Etikos* knygoje vadinamas protingu dėl dalyvavimo, nes paklūsta protui (Aristotelis 1990 b: 83–84 [1102b 25])⁵. Tačiau kiti pasyvųjį intelektą vadina mąstymo galia, kurią vadina atskiru protu (*ratio particularis*). Ir abiem atvejais pasyvųjį mąstymą galima suvokti pirmais dviem poveikio patirties būdais, nes taip įvardytas intelektas yra kurio nors kūno organo veiksmas. Tačiau tas intelektas, kuris yra galimybėje mąstymo objektų atžvilgiu, kurį Aristotelis dėl to vadina galimybiniu mąstymu (*intellectus possibilis*), yra pasyvus tik trečiuoju būdu, kuris nėra kūno organo veiksmas. Todėl yra neirus.

Į TREČIAJĮ atsakytina, kad veikiantysis yra vertingesnis už patiriantįjį, kai kalbama apie tą patį veiksma, tačiau ne visada yra vertingesnis, kai kalbama apie skirtingus veiksmus. Žmogaus mąstymas yra pasyvi galia visos bendrosios esaties atžvilgiu. O maitinančioji sielos dalis yra aktyvi tik tam tikro atskiro esinio, būtent su ja susieto kūno, atžvilgiu. Todėl niekas netrukdo tokiam pasyviajam būti vertingesniam už tokį aktyvųjį.

TREČIAS ARTIKULAS

Ar reikia teigti aktyviojo MĄSTYMO esatį

Į TREČIAJĄ ATSAKOME ŠITAIP. Atrodo, kad aktyviojo mąstymo esaties nereikia teigti.

1. Juk mūsų mąstymas su mąstyti galimais dalykais siejasi taip, kaip jutimo galia – su justu galimais dalykais. Bet dėl to, kad jutimo galia galimų justu dalykų atžvilgiu yra galimybėje, suponuoja ne jutimo galios aktyvumą, o tik jos pasyvumą. Ir kadangi mūsų mąstymas yra galimybėje mąstyti galimų dalykų atžvilgiu, tai atrodo, kad reikia teigti ne aktyviojo, bet tik galimybiniio intelekto esatį.

2. BE TO, jeigu būtų sakoma, kad jutime yra kas nors aktyvaus, pavyzdžiui, šviesa regėjime, tai reikėtų sakyti priešingai, jog regai šviesos reikia tik tiek, kiek ji daro tarpininką aktualiai skaidrų, nes spalva pati savaime yra šviesos judintoja. Bet mąstymo veikloje nereikia teigti esant kokį nors tarpininką, kurį būtų būtina aktualizuoti (*quod necesse sit fieri in actu*). Todėl nebūtina teigti aktyviojo mąstymo esaties.

3. BE TO, patiriantysis veikiančiojo poveikį priima jam būdingu būdu. O galimybiniis mąstymas yra nemedžiaginė galia. Todėl jos nemedžiagiškumo pakanka tam, kad priimtų pavidalą be medžiagos. Tačiau pavidalas gali būti aktualiai mąstomas kaip tik dėl to, kad yra be medžiagos. Vadinasi, visiškai nebūtina teigti esant aktyvųjų mąstymą, kuris aktualizuo­tų mąstyti galimus pavidalus.

BET PRIEŠINGAI teigia Filosofas traktato *Apie sielą* trečioje knygoje: *kaip kiekvienoje prigimtyje, taip ir sieloje yra tai, kuo viskas tampa, ir tai, kas viską daro* (Aristotelis 1990 a: 391 [430a 10])⁶. Todėl būtina teigti esant aktyvųjų mąstymą.

ATSAKAU, jog, anot Platono, nėra jokios būtinybės teigti esatį aktyviojo mąstymo, galbūt darančio mąstomus pavidalus aktualiai mąstomus, nebent, kaip bus toliau (T. S. – I, kl. 79, a. 4 ir kl. 84, a. 6) paaiškinta, galbūt vien tam, kad mąstančiam jis teiktų suprantamumo šviesą (*ad praebendum lumen intelligibile intelligenti*). Mat Platonas teigė esant savarankiškai egzistuojančias, taigi kartu ir aktualiai pažinias dėl jų nemedžiagiškumo natūralių daiktų formas. Jas vadino rūšimis arba idėjomis (*species sive ideas*) ir teigė, kad jų dalyvavimu kūniška medžiaga yra apipavidalinta taip, jog individualūs daiktai savo prigimtimis susiskirsto į jiems deramas gimines ir rūšis, taip pat mūsų mąstymas padarytas taip, kad iš tų giminių bei rūšių gautų daiktų pažinimą.

Tačiau Aristotelis savarankiško natūralių daiktų pavidalų buvimo ne medžiagoje nepripažino. Tačiau medžiagoje esantys pavidalai nėra aktualiai mąstomi, todėl reikėtų daryti išvadą, kad juntamų daiktų, kuriuos pažįstame, prigimtys arba pavidalai nėra aktualiai pažinūs. Tačiau iš galimybės į aktualybę atveda tik aktualus esinys (*ens actu*), pavyzdžiui, jutimo galią – aktualiai juntamas. Todėl buvo būtina teigti mąstyme esant tam tikrą galią, mąstyti galimus pavidalus aktualizuojančią atitraukimu nuo medžiaginių buvimo sąlygų. Todėl būtina teigti aktyviojo mąstymo esatį.

Todėl I PIRMAJĄ reikia atsakyti, kad juntami dalykai aktualiai egzistuoja sielos išorėje ir todėl nebūtina teigti jutimo aktyvumo. Taigi akivaizdu, kad maitinančioje sielos dalyje visos galios yra aktyvios, juntančioje dalyje visos pasyvios, o mąstančioje yra kai kas aktyvaus ir kai kas pasyvaus.

I ANTRĄJĄ atsakytina, kad yra dvejopa nuomonė apie šviesos poveikį. Mat kai kurie sako, jog regai reikia šviesos, kad spalvas padarytų aktualiai matomas. Ir, pagal analogiją, mąstymui reikia aktyviojo mąstymo, panašiai kaip regai – šviesos. Bet kiti mano, jog regai reikia šviesos ne tam, kad spalvas darytų aktualiai regimas, o tam, kad, kaip rašo Komentatorius antrosios *Apie sielą* knygos komentare, tarpininką darytų aktualiai skaidrų. Todėl Aristotelio pateiktas aktyviojo mąstymo palyginimas su šviesa atkreipia dėmesį į tai, kad kaip šviesa būtina regėjimui, taip aktyvusis mąstymas būtinas supratimui, tačiau ne dėl to paties.

I TREČIAJĄ atsakytina, jog tarus veikiantįjį iš anksto esant, jo poveikį patiriantys įvairūs patiriantieji dėl savo būsenų skirtingumo jo panašumą priimtų labai skirtingai. O jeigu veikiantysis iš anksto neegzistuoja, tai patiriančiųjų būsenos neturi reikšmės. Bet juslėmis suvokiamų ir ne medžiagoje savarankiškai neegzistuojančių daiktų pasaulyje nėra pavidalų, kuriuos būtų galima aktualiai mąstyti. Todėl galimybinio mąstymo nepakaktų nemedžiagiškumo mąstymui, jeigu jam netalkintų aktyvusis intelektas, kuris atitraukimo būdu (*per modum abstractionis*) aktualizuoja tas mąstyti galimas formas.

KETVIRTAS ARTIKULAS

Ar VEIKIANTYSIS MĄSTYMAS yra mūsų sielos dalis

I KETVIRTAJĄ ATSAKOME ŠITAIP. Atrodo, kad aktyvusis mąstymas nėra tai, kas mūsų sielai priklauso.

1. Juk aktyviojo mąstymo paskirtis – šviesti, kad būtų galima mąstyti. O tai atlikti gali tik tas, kuris yra aukščiau sielos. Todėl Evangelijoje pagal Joną rašoma: *Buvo tikroji šviesa, kuri apšviečia kiekvieną žmogų, ir ji atėjo į šį pasaulį* (Jn 1, 9). Todėl atrodo, kad aktyvusis mąstymas nėra sielos dalis.

2. BE TO, Filosofas traktato *Apie sielą* trečioje knygoje rašo, jog *negalima sakyti, kad veikiantysis protas kartais mąsto, o kartais nemąsto* (Aristotelis 1990 a: 391 [430a 24])⁷. O mūsų siela ne visada mąsto, bet kartais mąsto, o kartais nemąsto. Vadinasi, aktyvusis mąstymas nėra mūsų sielos dalis.

3. BE TO, veiklai pakanka veikiančiojo ir patiriančiojo. Tad jeigu galimybinis mąstymas, kuris yra pasyvioji galia, yra mūsų sielos dalis, taip pat ir veikiantysis mąstymas, kuris yra aktyvioji galia, tai reikėtų daryti akivaizdžiai klaidingą išvadą, kad žmogus gali mąstyti visada, kada tik panorėjęs. Todėl aktyvusis intelektas nėra mūsų sielos dalis.

4. BE TO, trečioje *Apie sielą* knygoje Filosofas rašo, kad *veikiantis mąstymas yra aktualiai esantis esinys* (Aristotelis 1990 a: 391 [430a 13])⁸. Tačiau niekas to paties

atžvilgiu nėra aktualybėje ir galimybėje. Tad jeigu pasyvusis mąstymas, esantis galimybėje visų galimų mąstyti pavidalų atžvilgiu, priklauso mūsų sielai, tai atrodo neįmanoma, kad veikiančysis mąstymas būtų kuri nors mūsų sielos dalis.

5. BE TO, jeigu veikiančysis mąstymas yra mūsų sielos dalis, tai jis turi būti tam tikra galia. Juk jis nėra nei aistra, nei įprotis, nes įpročiai ir aistros neturi aktyvumo prigimties sielos pasyvumo atžvilgiu, bet aistra veikiau yra pasyviosios sielos galios veikimas, o įprotis yra tai, kas iš veiklos atsiranda. Tačiau kiekviena galia kyla iš sielos esmės. Todėl išeitu, kad veikiančysis mąstymas kyla iš sielos esmės. Ir taip jis būtų sieloje ne kokio nors kito aukštesniojo mąstymo dalyvavimu. Tačiau taip manyti nedera. Todėl veikiančysis mąstymas nėra mūsų intelekto dalis.

BET PRIEŠINGAI rašo Filosofas trečioje *Apie sielą* knygoje, kad *šios skirtybės turi pasireikšti sieloje* (ten pat), t. y. galimybiniis mąstymas ir veikiančysis mąstymas.

ATSAKAU, kad veikiančysis mąstymas, apie kurį kalba Filosofas, yra tam tikras sielai priklausantis dalykas. Norint tuo akivaizdžiai įsitikinti, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad virš mąstančios žmogaus sielos būtina teigti esant tam tikrą aukštesnįjį mąstymą, iš kurio siela gautų pažinimo galią. Mat tas, kuris kame nors dalyvauja ir yra kintantis bei netobulas, visada turi už save aukščiau esantį, kuris savo esme yra ir nekintamas, ir tobulas. Tačiau žmogaus siela vadinama protinga dėl dalyvavimo mąstymo galioje. Tai liudija faktas, kad ne visa savo visuma, o tik tam tikra dalimi siela yra protinga. Be to, tiesos pažinimą ji pasiekia įrodinėdama tam tikru samprotavimu ir judėjimu. Maža to, ji turi netobulą supratimą tiek tuo, kad ne viską supranta, tiek tuo, jog tai, ką supranta, pasiekia iš galimybės pereinama į aktualybę. Vadinasi, turi būti tam tikras aukštesnysis mąstymas, kuris padėtų sielai mąstyti. Todėl kai kurie teigė, kad tas savo esamybe nuo sielos atskirtas mąstymas yra veikiančysis mąstymas, kuris daro vaizdinius aktualiai mąstomus tarsi juos apšviesdamas.

Tačiau pripažinus, kad yra toks atskirtas aktyvus mąstymas, vis dėlto būtina teigti pačioje žmogaus sieloje esant tam tikrą, tame aukštesniajame mąstyme dalyvaujančią galią, kuria žmogaus siela mąstyti galimus pavidalus daro aktualiai mąstomus. Panašiai kaip ir kituose tobuluose gamtos daiktuose, greta bendrųjų veikiančiųjų priešasčių yra nuosavos, iš bendrųjų veiksnių paskiriems daiktams įdiegtos galios: juk ne vien saulė gimdo žmogų, bet ir žmoguje yra žmogų gimdanti galia, ir panašiai dėl visų kitų tobulų gyvūnų. Tačiau tarp žemesniųjų daiktų nėra nieko tobulesnio už žmogaus sielą. Todėl reikia sakyti, kad joje yra tam tikra, iš aukštesniojo mąstymo gauta galia, kuria ji gali apšviesti vaizdinius. Ir tai iš patirties žinome, kai suvokiame save nuo paskirų sąlygų atitraukiant bendruosius pavidalus ir tuo darant daiktus aktualiai mąstomus. Bet veiksmas kuriam nors daiktui tinka tik dėl formaliai jame esančio prado, kaip jau minėjome nagrinėdami galimybinių mąstymą (T. S. – I, kl. 78, a. 1). Todėl tą galią, kuri yra to veiksmo pradmuo, būtina teigti esant sieloje. Ir Aristotelis veikiančiąjį mąstymą prilygino šviesai kaip tik dėl to, kad šviesa yra kažkas, priimta į orą.

Tačiau Platonas mūsų sielai įdiegtą atskirą mąstymą prilygino saulei, kaip teigia Temistijus komentare trečiajai *Apie sielą* knygai. Bet, pasak mūsų tikėjimo liudijimo,

atskirasis mąstymas yra pats Dievas, sielos kūrėjas ir, kaip toliau bus parodyta (T. S. – I, kl. 90, a. 3; T. S. – I–II, kl. 3, a. 7), vienintelis jos palaimos šaltinis. Todėl, anot Psalmių knygos žodžių: *Viešpatie, tešviečia mums tavo veido šviesa!* (Ps 4, 7), būtent iš jos žmogaus siela gauna supratimo šviesą.

Todėl į PIRMAJĮ reikia atsakyti, jog ta tikroji šviesa šviečia kaip visuotinė priežastis, dėl kurios, kaip jau minėta, žmogaus siela dalyvauja tam tikroje atskiroje galioje.

Į ANTRAJĮ atsakytina, kad Filosofas tuos žodžius sako ne apie veikiantįjį mąstymą, o apie aktualizuotą mąstymą, apie kurį anksčiau pasakė, kad *aktualus žinojimas sutampa su savo objektu*⁹. Bet jeigu jis tai sakytų apie veikiantįjį mąstymą, jo žodžius derėtų suprasti taip, kad tik dėl to mąstymo, kuris yra galimybėje, o ne dėl veikiančiojo mąstymo mes kartais mąstome, o kartais nemąstome.

Į TREČIAJĮ atsakytina, kad jeigu veikiantysis mąstymas su pasyviuoju būtų siejamas kaip galimybei darantis poveikį objektas, panašiai kaip aktualiai regimas objektas veikia regą, tai reikėtų daryti išvadą, kad mąstome viską iš karto, nes veikiančiojo mąstymo paskirtis – viską daryti mąstomą. Tačiau dabar jis siejasi ne kaip objektas, o kaip objektus aktualizuojantis (*faciens obiecta in actu*), o tam reikia ne tik veikiančiojo mąstymo, bet vaizdinių (*phantasmatum*) ir geros jutimo galių būklės bei tokios veiklos pratybų, nes per vieną suprastą dalyką suprantami kiti dalykai, kaip per teiginio terminus ir pirmuosius pradmenis suprantamos išvados. Tad šiuo požiūriu nėra jokio skirtumo, ar veikiantysis mąstymas priklauso sielai, ar yra nuo jos atskirtas.

Į KETVIRTAJĮ atsakytina, kad protinga siela, žinoma, yra aktualiai nemedžiaginė, tačiau ji yra galimybėje apibrėžtomis daiktų rūšims. Bet vaizdiniai, priešingai, aktualiai yra tam tikrų rūšių panašumai, o galbūt yra nemedžiaginiai. Todėl niekas nekliudo tai pačiai sielai tiek, kiek ji yra aktualiai nemedžiaginė, turėti tam tikrą, veikiančiuoju mąstymu vadinamą galią, kuria daiktus darytų aktualiai nematerialius atitraukdama juos nuo individualių medžiaginės esaties sąlygų, ir turėti kitą, tas rūšis priimančią, vadinamą galimybiniu mąstymu tiek, kiek ji yra galimybėje tas rūšis aktualiai mąstyti.

Į PENKTAJĮ atsakytina, kadangi sielos esmė yra nemedžiaginė ir aukščiausiojo mąstymo sukurta, tai niekas nekliudo aukščiausiojo mąstymo galiai, kuria siela pavidalą nuo medžiagos atitraukia (*abstrahit*), dalyvauti sielos esmėje, iš kurios toji galia kyla taip, kaip ir visos kitos jos galios.

Literatūra

Aristotelis. 1990 a. *Apie sielą*. Iš senosios graikų k. vertė Vosylius Sezemanas. *Rinktiniai raštai*: 321–405. Vilnius: Mintis.

Aristotelis. 1990 b. *Nikomacho etika*. Iš senosios graikų k. vertė Jonas Dumčius. *Rinktiniai raštai*: 61–273. Vilnius: Mintis.

Augustinus Aurelius. 1841 a. *De Genesi ad litteram libri duodecim*, lib. XII, 16. 33. *Patrologiae cursus*

completus. Series Latina. T. 34. Ed. Jacques Paul Migne. <http://www.augustinus.it/latino/genesi_lettera/index2.htm> [žr. 2020 09 04]

Augustinus Aurelius. 1841 b. *De Trinitate*, lib. IX, cap. 2. *Patrologiae cursus completus*. Series Latina. T. 42. Ed. Jacques Paul Migne. Paris. <<https://www.augustinus.it/latino/trinita/index2.htm>> [žr. 2020 09 04]

Nuorodos

- ¹ Tie sugebėjimai, kaip buvo pasakyta, yra tokie: *maistinis, jutimas, judėjimas erdvėje, siekimas ir mąstymas*.
- ² Dėl proto – atrodo, kad jis įsikuria kūne kaip tam tikra substancija ir nežūva. Pastaba: tekste žodį *substancija* keičiu žodžiu *esamybė*.
- ³ *Pasyvusis protas yra nykstantis ir be veikiančiojo pagalbos nepajėgia mąstyti*. Pastaba: *Protą pakeitę mąstymu gauname teiginį: „Pasyvusis mąstymas yra nykstantis ir be veikiančiojo [mąstymo] pagalbos nepajėgia veikti*.
- ⁴ *Potencialiai protas yra visi mąstomi objektai, bet aktualiai jis nėra nė vienas iš jų, kol mąstymo aktas dar neįvyko*. Šiuo atžvilgiu *protą galima palyginti su lentele, kurioje dar nėra nieko aktualiai įrašyta*.
- ⁵ *Geidžiantysis – apskritai siekiantysis pradus; šis tam tikru būdu susijęs su protinguoju pradū – tiek, kiek jo klauso ir pasiduoda jo valiai*.
- ⁶ *Visuose daiktuose, susijusiuose su materija, mąstymo objektai glūdi potencialiai. Vadinasi, šiems daiktams protas nepriklauso (nes protas yra jų potenciali be materijos), bet jam priklauso visi mąstymo objektai*.
- ⁷ Citatoje pavartotas terminas *veikiantysis protas* yra *aktyviojo (arba veikiančiojo) mąstymo* sinonimas. Žr. T. S. – I, 79 klausimo aštuntą artikulą.
- ⁸ *O aktualus žinojimas sutampa su savo objektu (Intellectus agens est substantia actu ens)*.
- ⁹ Ten pat.

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš *Sancti Thomae de Aquino Summa Theologiae prima pars a quaestione LXXVII ad quaestionem LXXXIII Textum Leoninum Romae 1889 editum et automato translato* a Roberto Busa SJ in taenias magneticas denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit.
<<https://www.corpusthomicum.org/sth1077.html>> [žr. 2020 09 10]